

ŚRODKI ARTYSTYCZNE – KARTA PRACY

[ŚRODKI ARTYSTYCZNE = ŚRODKI STYLISTYCZNE = TROPY]

Środki artystyczne pojawiają się w tekstach każdego rodzaju literackiego, jednak najczęściej spotykamy się z nimi w liryce.

*Poezja to sztuka poznania,
poznania człowieka, jego ludzkich spraw;
to zaproszenie odbiorcy do zajrzenia w głąb siebie,
to zaproszenie do rozmowy.*

Aby móc w tej rozmowie w pełni uczestniczyć, należy biegle rozpoznawać jej kod.
W tym przypadku są to środki stylistyczne.

1. Na początek banalna rozgrzewka. Przed Tobą dwa fragmenty tekstów lirycznych. Uzupełnij podstawowe informacje o każdym z nich, a następnie nazwij wskazane środki stylistyczne.

TEKST A

<p><i>[1] Smutno mi, Boże! - Dla mnie na zachodzie Rozlałeś tęczę blasków promienistą; Przedemną gasisz w [2] lazurowej wodzie [3] Gwiazdę ognistą... Choć mi tak niebo ty złocisz i morze, Smutno mi, Boże!</i></p> <p><i>[4] Jak puste kłosa, z podniesioną głową Stoję rozkoszy próżen i dosytu... Dla obcych ludzi mam [5] twarz jednakową, Ciszę błękitu. Ale przed tobą głąb serca otworzę, Smutno mi, Boże!</i></p>	<p>Autor:</p> <p>Tytuł utworu:</p> <p>Epoka:</p> <p>Charakter wiersza:</p> <p>Gatunek:</p> <p>Podmiot liryczny:</p>
--	---

TEKST B

<p><i>[1] O, radości, iskro bogów, Kwiecie Elizejskich pól, Święta, na twym świętym progu Staje nasz natchniony chór.</i></p> <p><i>Jasność twoja wszystko zaćmi, Złączy, co rozdzielił los, [2] Wszyscy ludzie będą braćmi Tam, gdzie twój przemówi głos. [...]</i></p> <p><i>Z nami ten, kto choćby jedną Duszę rozpromienił mógł. Ale kto miłości nie zna, Niech nie wchodzi tu na próg.</i></p> <p><i>[3] Patrz, patrz, wielkie słońce światem Biegnie sypiąc złote skry, [4] Jak zwycięzca i bohater Biegnij bracie tak i ty. [...]</i></p> <p><i>[5] Ona w sercu, w zbożu, w śpiewie, Ona w splecie ludzkich rąk, [6] Z niej najlichszy robak czerpie, Z niej największy nieba krąg.</i></p> <p><i>[7] Wstańcie, ludzie, wstańcie wszędzie, Ja nowinę niosę wam: Na gwiazdzistym firmamencie Bliska radość blyszczy nam.</i></p>	<p>Autor:</p> <p>Tytuł utworu:</p> <p>Epoka:</p> <p>Charakter wiersza:</p> <p>Gatunek:</p> <p>Podmiot liryczny:</p>
--	---

2. Teraz będzie nieco trudniej. Uzupełnij tabelę nie tylko o środek poetycki, ale także o jego definicję.

ŚRODEK POETYCKI	DEFINICJA	PRZYKŁAD
		<i>Smugi jasne, smugi srebrne, smugi szklane, Srebrnowłose, srebrnodźwiękie, ukochane [...]</i> JAROSŁAW IWASZKIEWICZ <i>DESZCZ</i>
		<i>[...] Wszystko w szafach powywracał, Maca szlafrok, palta maca.</i> JULIAN TUWIM <i>OKULARY</i>
		<i>Pójdźcie o dziatki, pójdźcie wszystkie razem.</i> ADAM MICKIEWICZ <i>POWRÓT TATY</i>
		<i>Bóg się rodzi, moc truchleje.</i> FRANCISZEK KARPIŃSKI <i>PIEŚŃ O NARODZENIU PAŃSKIM</i>
		<i>Młodości! Orla twych lotów potęga (...)</i> ADAM MICKIEWICZ <i>ODA DO MŁODOŚCI</i>
		<i>Orszulo moja wdzięczna, gdzieś mi się podziała? (...)</i> JAN KOCHANOWSKI <i>TREN VIII</i>
		<i>„łagodne oko błękitu”</i> C.K.NORWID <i>W WERONIE</i>
		<i>prędkonogi Achilles</i> HOMER <i>ILIADA</i>
		<i>Artyleryi ruskiej ciągną się szeregi, Prosto, długo, daleko, jako morza brzegi</i> ADAM MICKIEWICZ <i>REDUTA ORDONA</i>
		<i>Roztwiera paszczę otchłaiń podwodna</i> ADAM MICKIEWICZ <i>ŚWITEZIANKA</i>

3. Pod tabelą znajdują się nazwy różnych środków stylistycznych. Wpisz je w odpowiednie kolumny.

PODZIAŁ ŚRODKÓW STYLISTYCZNYCH

leksykalne - związane z zasobem słownictwa	składniowe - związane z budową wiersza	słowotwórcze – związane z budową wyrazów	fonetyczne – związane z brzmieniem

wykrzyknienie, instrumentacja głoskowa, zdrobnienie, epitet, oksymoron, antyteza, zgrubienie, rytm, eufemizm, neologizm, powtórzenie: anafora, epifora, paralelizm składniowy, porównanie, rym, onomatopeja, metafora, wyliczenie, hiperbola, archaizm, inwersja, animizacja, peryfrazja, przerzutnia, pytanie retoryczne, personifikacja

4. Jak nazwiesz ciąg niżej umieszczonych tropów?

gromowładny Zeus, kwitnąca jabłoń, sucha woda

Czym one różnią się od siebie? Jakiego typu mógłbyś wyszczególnić?

.....

Przed Tobą **Biała magia Krzysztofa Kamila Baczyńskiego**, zaznacz w tekście wszystkie środki stylistyczne, o których mowa w tym zadaniu.

Stojąc przed lustrem ciszy
Barbara z rękami u włosów
nalewa w szklane ciało
srebrne kropelki głosu.

I wtedy jak dzban - światłem
zapełnia się i szkląca
przejmuje w siebie gwiazdy
i biały pył miesiąca.

Przez ciała drżący pryzmat
w muzyce białych iskier
łasice się prześlizną
jak snu puszyste listki.

Oszronią się w nim niedźwiedzie,
jasne od gwiazd polarnych,
i myszy się strumień przewiedzie
płynąc lawiną gwarną.

Aż napełniona mlecznie,
w sen się powoli zapadnie,
a czas melodyjnie osiądzie
kaskadą blasku na dnie.

Więc ma Barbara srebrne
ciało. W nim przeży się miękko
biała łasica milczenia
pod niewidzialną ręką.

Następnie przeczytaj tekst utworu pomijając każde Twoje oznaczenie. Czy wiersz ma sens? Wypisz wszystkie funkcje omawianego tropu.

.....
.....
.....

5. W podanym fragmencie tekstu znajdź porównanie.

*Pod płotem wąskie, długie, wypukłe pagórki
Bez drzew, bez krzewów, bez kwiatów; ogród na ogórki.
Pięknie wyrosły; liściem wielkim, rozłożystym,
Okryły grzędy jakby kobiercem faldzistym.*

.....

6. **PORÓWNANIE** – zestawienie ze sobą dwóch członów na zasadzie podobieństwa, połączone wyrazami: **jak, jako, niby, na kształt**. Biorąc pod uwagę poniższą definicję, ulóż jak najwięcej zaskakujących porównań, aby zobrazować różne stany emocjonalne, np. wściekły jak chmura gradowa.

.....
.....
.....

7. Po co są porównania? Zastanów się nad ich zasadnością i funkcją, jaką mogą pełnić w tekście.

.....
.....
.....

8. Jaki środek stylistyczny spełnia następującą funkcję?

Pełni przede wszystkim funkcję poetycką, wyrażonej myśli nadaje plastyczność, kreuje świat literacki w sposób odkrywczy i zaskakujący, to kondensacja treści trudnych do przetłumaczenia na język potoczny, wskazuje na niezwykle zjawiska, ma za zadanie olśnić czytelnika.

.....

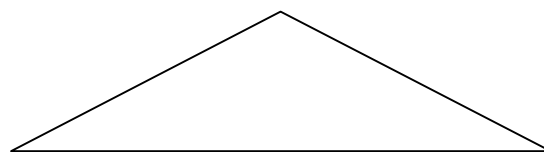
9. W znaczeniu tego tropu pomocne mogą okazać się trójkąty, ponieważ wymaga on od odbiorcy intelektualnego wysiłku i wzmożonej aktywności. By go zrozumieć, odbiorca jest zmuszony dokonać szeregu operacji na języku.

Uzupełnij poniższe schematy wg wzoru.

OCEAN KWIATÓW

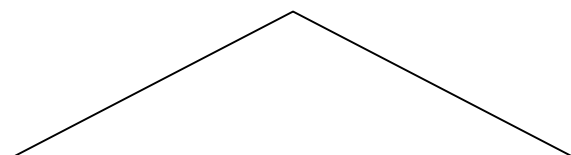
ocean – wielki obszar wód

kwiaty – kwitnące rośliny

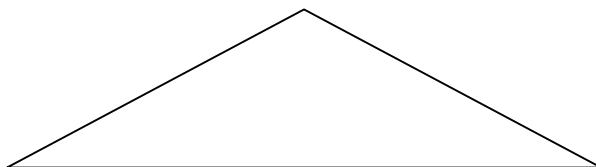

duża liczba kwitnących roślin

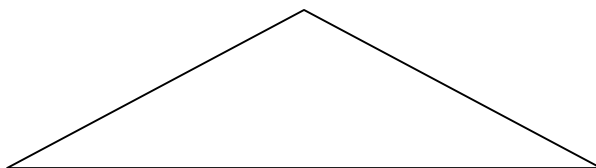
KULA OGNISTA

RZEKA LUDZI

PLUCA MIASTA

10. Rozróżniamy sześć rodzajów przenośni. Uzupełnij tabelę, aby je usystematyzować.

	DEFINICJA	PRZYKŁAD
ANIMIZACJA /OŻYWIENIE/		
PERSONIFIKACJA /UOSOBNIENIE/		
PERYFRAZA /OMÓWIENIE/		
EUFEMIZM		
METONIMIA /ZAMIENIA/		
SYNEKDOCHA		

WYCIE WIATRU; nadanie przedmiotom nieożywionym, zjawiskom przyrody, pojęciom abstrakcyjnym, roślinom i zwierzętom cech ludzkich; CZYTAM NORWIDA; TAM, GDZIE SŁOŃCE NIE ZAGLADA; MIEJSCE, W KTÓRYM PLECY KOŃCZĄ SWĄ SZLACHETNĄ NAZWĘ; zastąpienie nazwy danej osoby, przedmiotu lub zjawiska jej opisowym wielowyrazowym, niekiedy metaforycznym odpowiednikiem; ZWARIOWANY DZIEŃ; nadanie przedmiotom nieożywionym, zjawiskom przyrody, pojęciom abstrakcyjnym, roślinom i zwierzętom cech istot żywych; sformułowanie pozwalające wyrazić myśl delikatniej, oględniej, bez urażania odbiorcy; zastąpienie jakiegoś wyrazu innym wyrazem pozostającym z osobą, przedmiotem lub zjawiskiem w bliższym związku; ZWYCIĘSTWO POLSKIEGO ŻOŁNIERZA (ZAMIAST: POLSKICH ŻOŁNIERZY); szczególny rodzaj metonimii, np. zastąpienie nazwy pojedynczej zbiorową lub odwrotnie; NAJWYBITNIEJSZY KOMPOZYTOR POLSKIEGO ROMANTYZMU (ZAMIAST: CHOPIN)

11. Uważnie przeczytaj *Utopię* Wisławy Szymborskiej i wskaż w tekście przenośnie, a także wyjaśnij metaforyczny wydźwięk utworu.

Wyspa na której wszystko się wyjaśnia.

Tu można stanąć na gruncie dowodów.

Nie ma dróg innych oprócz drogi dojścia.

Krzaki aż uginają się od odpowiedzi.

Rośnie tu drzewo Słusznego Domysłu

o rozwikłanych wiecznie gałęziach.

Olśniewająco proste drzewo Zrozumienia

przy źródle, co się zwie Ach Więc To Tak.

Im dalej w las, tym szerzej się otwiera

Dolina Oczwistości.

Jeśli jakieś zwątpienie, to wiatr je rozwiewa.

Echo bez wywołania głos zabiera

i wyjaśnia ochoczo tajemnice światów.

W prawo jaskinia, w której leży sens.

W lewo jezioro Głębokiego Przekonania.

Z dna odrywa się prawda i lekko na wierzch wypływa.

Góruje nad doliną Pewność Niewzruszona.

Ze szczytu jej roztacza się Istota Rzeczy.

Mimo powabów wyspa jest bezludna,

a widoczne po brzegach drobne ślady stóp

bez wyjątku zwrócone są w kierunku morza.

Jak gdyby tylko odchodzono stąd

i bezpowrotnie zanurzano się w topieli.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

12. W wierszu Szymborskiej jeden wers został pogrubiony. Nazwij ten środek artystyczny.

.....

13. Zredaguj krótką definicję ww. tropu uwzględniając także jego funkcję.

.....
.....
.....

14. Metafora występuje nie tylko w poezji. Przeczytaj niżej umieszczony tekst prozatorski i wykonaj kolejne zadanie.

Wojciech Nowicki
Książki na całe życie

Stoliki, szafki, podłoga przy łóżku. Na nich książki, do których się wraca. Tak jest w znanych mi domach. Po wiele z tych lektur przyłózkowych ludzie sięgają przez całe życie. Wszystkim nam potrzeba stałych odniesień. Z tym czytaniem znanych książek jest jak ze słuchaniem muzyki, niekoniecznie dobrej – tych utworów, które pozostają świeże, choć dawno już są znane na pamięć. Chce się słuchać bez końca, nie myśląc o tym, dlaczego w którymś momencie zamiera chęć połknięcia wszystkich książek świata. *Zawsze podziwiałem moich przyjaciół, którzy wiele czytają. Sam niemal rok spędziłem w czytelni British Museum, w bieżącej lekturze odkrywając tytuł następnej. Sens czytania tak wielu tytułów polegał na tym, by znaleźć książki, które miałbym ochotę czytać wciąż na nowo.* Tak Verlyn Klinkenborg² opisuje swój książkowy łańcuszek szczęścia. Czytelnika musi w końcu ogarnąć strach przed kosmosem, nieskończoną przestrzenią – bo kiedy pomyśleć, że w każdej porządnej bibliotece ukryto miliony tomów, to wiadomo z góry, że nie wystarczy życia, żeby chociaż tę jedną bibliotekę poznać w całości. Wtedy pozostaje droga mnicha – wejście w przestrzenie ograniczone i przez to otwarte na świat wewnętrzny. W ten sposób rozpoczyna się praca literackiego działkowicza, porzucającego wielkie arealy i uprawiającego swój spłachetek. Ten fenomen domowej półki należy do kultury masowej – bo cóż innego kryje się w popularnym pytaniu o książki ulubione? Właśnie tych paręnaście tomów ratunkowych. Bo kiedy wydaje się, że niebo spadnie na głowę, trzeba szukać schronienia. Trzeba lektury, która zasłoni widok, trzeba miarowego kołysania znanej frazy. Czy więc wracanie do tych samych książek ma w ogóle jakieś wady? Przynajmniej jedna zdaje się oczywista – im więcej książek czytamy wielokrotnie, tym mniej poznajemy nowych. *znoszę czytania nowych książek. Czytałem w kółko 20 czy 30 tomów i tylko te książki mam ochotę czytać nadal. Kiedy książka jest zupełnie nowa, zasiadam do niej, jakbym się zabierał do dziwnego dania, obracał i dziobał tu i ówdzie, nie za bardzo wiedząc, co o niej sądzić. Apetyt winna wspomagać potrzeba zaufania i pewności,* pisał William Hazlitt. Stoliki, szafki, podłoga przy łóżku. Ludzie w kółko czytają. Każdy w czym innym szuka oparcia. Ofiarujemy sobie spokój w twardej albo broszurowej okładce, w kawałku plastiku z ekranem. Chyba o to właśnie chodzi: o budowanie wyspy własnej, jednoosobowej, o pewność następnego zdania, o poczucie, że jest ktoś bliski, kto nie zawiedzie. Po to ludzie łączą się z książkami na całe życie.

Na podstawie: Wojciech Nowicki, *Chwała półkownikom*, „Książki” nr 4/2012.

Wyjaśnij znaczenie metafor użytych przez autora tekstu.

Łańcuszek szczęścia:

.....

Kosmos:

.....

15. Wybierz trzy środki stylistyczne, które występują w zdaniu poniżej: personifikacja, apostrofa, antyteza, wyliczenie inwersja.

Miłość czasem jest rozsądna, czasem szalona, czasem niszczy, czasem buduje, bywa ślepa, ale i zdumiewająco przewidyująca, jakby otrzymywała nagle przenikliwe widzenie przyszłości.

Następnie określ rolę każdego z nich w budowaniu obrazu miłości.

ŚRODEK STYLISTYCZNY	ROLA ŚRODKA STYLISTYCZNEGO